

41. Debat obert

Edat

de 14 anys en endavant

Durada

de 60 a 90 minuts

Grup

de 20 a 40 participants

Materials

fotocòpies en fulls de dos colors, tisores, pissarra

Espai

interior

Matèries

ciències naturals i socials, tecnologia

Conceptes clau

condicions per a la vida, atmosfera, CO₂, intercanvi de gasos, efecte hivernacle, regulació de la temperatura, canvi climàtic, Protocol de Kyoto, gasos d'efecte d'hivernacle

Altres conceptes

composició de l'aire, fotosíntesi, respiració, cicle del carboni, combustibles,, riscos ambientals, tecnologia, organismes internacionals, participació ciutadana, mitjans de comunicació

Procediments i valors

anàlisi, maneig d'informació, establiment de relacions causa/efecte i entre elements, consideració de tendències, argumentació, valoració, verificació, presa de decisions, treball en grup; esperit crític, reflexió, responsabilitat, rigor

Objectius

L'activitat pretén ajudar a:

- entendre que hi ha una regulació tèrmica en el planeta i comprendre que el CO₂ té un paper important en aquesta regulació
- identificar les fonts emissores de CO₂
- entendre que l'augment del CO₂ pot fer variar les condicions climàtiques
- discutir els possibles efectes del canvi climàtic.

Activitat

Es tracta de simular un debat «calent», un enfrontament entre grups ecologistes on es contrasten consignes fonamentades i no fonamentades sobre el diòxid de carboni (CO₂), l'efecte hivernacle i el canvi climàtic; alhora es proposa als participants que també contrastin les seves idees, i expressin i argumentin les seves opinions.

Informació

La vida a la Terra no existiria sense l'atmosfera, la «manta invisible» d'aire que ens envolta i que fa possible el manteniment d'unes temperatures confortables per a la vida (15°C de mitjana). Si no hi fos, la temperatura mitjana del planeta seria de 18 graus sota zero, amb dies tòrrids a centenars de graus centígrads i nits de fredor absoluta, com una versió ampliada del que passa a la Lluna.

Aquest procés de regulació tèrmica, conegut com a **«efecte hivernacle»**, es deu a la **capacitat que té el CO₂** (i també el vapor d'aigua i d'altres gasos, com el metà, l'òxid nítrós N₂O, i els halocarbons) **de retenir part de la calor emesa pel Sol, i que és reflectida per la Terra**. El CO₂ funciona com un vidre, que **permet l'entrada de la llum però que reté la calor**, un fenomen que qualsevol pot comprovar visitant un hivernacle o bé, de manera més quotidiana, deixant un cotxe tancat i aparcat al sol, durant unes hores.

El CO₂ és un compost gasós format per carboni i oxigen, i és **emès a l'aire com a subproducte de la respiració dels éssers vius i en totes les combustions**. També se n'emet en els processos de putrefacció i en les erupcions volcàniques. El carboni es pot trobar «fixat» en estructures líquides i sòlides; es dissol en l'aigua dels oceans i forma part de les roques calcàries i de les cèl·lules de totes les plantes i els animals, a més de constituir-ne els ossos i les closques. Dos importants **«magatzems» de diòxid de carboni** són els **oceans** i els **boscors**; per això, si els boscors es destrueixen, disminueix la quantitat de carboni fixat pels vegetals. Grans quantitats de carboni es troben fixades en els carbons i el petroli, que són dipòsits d'organismes fòssils. Quan els cremem, alliberem el CO₂ a l'atmosfera.

El procés de **regulació de la temperatura del planeta depèn** en part de la **proporció entre la quantitat de CO₂ existent a l'atmosfera i la que està «fixada» en els organismes vius o fossilitzats, o bé dissolta en els oceans**. Quan augmenta la quantitat de CO₂ a l'atmosfera, augmenta la temperatura del planeta; quan disminueix el CO₂ de l'aire, la Terra es refreda.

La concentració de CO₂ a l'atmosfera s'havia mantingut més o menys fixa (0,03%) en els darrers 10.000 anys, però **està augmentant des dels inicis de la industrialització a causa**, sobretot, **del consum de combustibles fòssils**. Es calcula que la concentració es podrà haver doblat abans del 2050. Aquesta quantitat de CO₂ atmosfèric pot produir un escalfament global d'uns dos o tres graus de temperatura (5-6°C als pols i 1°C a l'equador). És per això que ha començat a preocupar-nos un gas incolor, inodor i innoce en ell mateix. Cal recordar que el CO₂ no és pas tòxic, sinó que es troba en l'aire que respirem, i l'utilitzem normalment en l'aigua mineral i les begudes refrescants.

Hem de tenir present que **altres gasos d'efecte hivernacle** també estan augmentant: **el metà**, com a conseqüència de la descomposició de la matèria orgànica en ambients pobres en oxigen (cicle digestiu del bestiar, determinats cultius, dipòsits controlats,...), **l'òxid nítrós** s'allibera per la degradació de fertilitzants nitrogenats i dels excrements del bestiar, **els hidrofluorocarbonats (HFC) i els perfluorocarbonats (PFC)** que s'utilitzen com a substituents de les substàncies que esgoten la capa d'ozó, com els **clorofluorocarbonats (CFC)** que s'estan eliminant gradualment en el marc del Protocol de Montreal i **l'hexafluorur de sofre (SF₆)**, utilitzat en alguns processos industrials i equips elèctrics..

Els **efectes del canvi climàtic** encara **no es poden preveure amb exactitud**, però el ventall de possibilitats (augment del nivell dels mars, canvis a les àrees agrícoles i en la producció d'aliments, fusió dels casquets polars i altres alteracions) és prou important per actuar amb prudència i cercar alternatives. Les solucions efectives ens impliquen a tots.

Aquests canvis globals en el planeta **afectaran** de manera important a la **salut i la qualitat de vida dels seus habitants**. L'**augment de les temperatures** extremes poden donar **augment de la mortalitat prematura**, sobretot de les persones més vulnerables: gent gran, nens i malalts crònics. La **disminució de la producció d'aliments** degut a la pèrdua de terres de conreu, la disminució dels recursos hídrics, la salinització i l'augment de la temperatura del mar afectaran la **nutrició de moltes persones**. Els **episodis climàtics extraordinaris** comportaran catàstrofes humanes. L'**augment del nivell de l'aigua de mar** produirà una **pèrdua de terres i desplaçaments de grans nuclis de població**. Finalment, la **disminució de la capa d'ozó (O₃)** estratosfèric provocarà **més riscos de càncers**.

En aquest sentit, **l'any 1997 es va signar el Protocol de Kyoto**, un acord internacional pel qual **els estats es comprometien a assolir entre els anys 2008 i 2012 una disminució global de les emissions de gasos d'efecte hivernacle del 5% respecte als valors del 1990**. Amb aquesta reducció es volia posar fre al canvi climàtic originat per l'ús de combustibles fòssils, i que en unes poques dècades pot produir, entre d'altres efectes, un escalfament del planeta, un augment de fenòmens climàtics i meteorologies extrems, un ascens del nivell del mar, i grans pèrdues econòmiques i ambientals.

El **Protocol entrà en vigor el 16 de febrer de 2005**, un cop ratificat per un mínim de 55 estats, representant almenys un 55% de les emissions de diòxid de carboni corresponents a l'any 1990. La negativa a ratificar-lo dels Estats Units, i les reticències d'altres grans emissors de CO₂, com Rússia o Japó, han endarrerit la seva aplicació.

Podeu trobar més informació a:

2n informe del canvi climàtic a Catalunya. Elaborat pel Consell Assessor per al Desenvolupament Sostenible (CADS).

(link http://www20.gencat.cat/docs/canviclimatic/Home/Actualitat/docs/2n_informe_cc.pdf)

Web de l'**Internacional Panel on Climate Change (IPCC)**, organisme encarregat d'estudiar el canvi climàtic i els seus impactes ambientals i socio-econòmics. (link <http://www.ipcc.ch/>)

Canvi climàtic i la gran transició cap a una societat descarbonitzada. Josep Canadell. Juny 2010.

(link http://www.bcn.cat/agenda21/convencio/documents/Canadell_Agenda21-1.pdf)

Desenvolupament pas a pas

Preparació

1. A l'apartat de documentació necessària hi trobareu **15 frases a favor del CO₂ i 15 més en contra**. Les podeu ampliar reproduint les frases favorables en fulls d'un color (p. ex., blau), i les desfavorables en fulls d'un altre color (p. ex., blanc); retalleu els fulls en octaus.
2. És convenient fer una llista o tenir una còpia de les frases com a control pel director del joc. També us serà útil **escriure les frases en dues llistes grans i penjar-les a la pissarra** o en un lloc visible per a tothom.
3. El **nombre total d'«octaus» haurà de ser el mateix que el de participants**. Si són més de 30, dupliqueu algunes frases, però mantingueu la proporció entre el nombre de blanques i de blaves.
4. Informacions complementàries: també podeu imprimir la informació («carnet d'identitat» del diòxid de carboni que trobareu a l'apartat de documentació necessària) o altres textos sobre el tema.

Desenvolupament de l'activitat

1. Plantegeu la situació següent, mentre repartiu els «octaus» entre els nois i noies:
Dos grups ecologistes, els «blaus» i els «blancs», demanen que us adhereu a les seves respectives organitzacions. Cada un de vosaltres rebrà una de les consignes que utilitzen en les seves campanyes. Llegiu-la i decidiu si hi esteu d'acord o no. Molt aviat començarem un debat sobre les posicions dels «blaus» i dels «blancs». Tot i que no ho sembli, aquest debat té una gran rellevància per al present i el futur de tothom.
2. Després que els participants hagin llegit les frases, demaneu als **qui estiguin d'acord amb les afirmacions de les blaves que les aixequin**: feu un recompte de simpatitzants i apunteu-ne el nombre a la pissarra. Després cada participant llegeix la consigna amb la qual està d'acord i se subratlla en la llista gran de la pissarra.
3. A continuació segueix el mateix procés amb els **qui estiguin d'acord amb les afirmacions de les blanques**.
4. Les consignes blanques i blaves que queden sense subratllar són les que no han estat dites perquè el seu posseïdor no està d'acord amb les afirmacions. **Demaneu als participants que encara no hagin pres posició que escullin un dels grups**. Estimuleu els dubtosos (si és que encara en queden) a prendre posició considerant primer la tendència bàsica de cada grup (contra el CO₂, o a favor), i en segon lloc el total de consignes de cada color amb les quals estan d'acord.

5. En el cas que alguns dels qui ja havien pres posició, **vulguin canviar de grup**, ho podran fer. Torneu a apuntar el nombre d'«afiliats» i subratlleu les consignes amb les quals ells estan d'acord.

6. En aquest moment de l'activitat tindreu **els participants dividits en 2 grups**:

- a) els blaus, que són els simpatitzants de l'**associació blava**.
- b) els blancs, que són els simpatitzants de l'**associació blanca**.

Aquests grups, si són massa nombrosos, es podran dividir en subgrups de 4 a 6 participants.

7. Cada grup haurà d'**escriure els seus arguments** sobre:

- per què considera la seva posició més adequada o creu que els altres estan equivocats
- quines de les consignes tenen un fonament real i quines no
- quina és la importància del CO₂ i el perquè de la polèmica a favor o en contra d'aquest compost gasós. Disposaran d'informacions que podran utilitzar.

També haurà de **triare un representant** que defensarà les seves opinions en el debat general.

8. És el moment del **debat general**.

Els representants de cada grup, cada un al seu torn, **presenten les seves raons respecte a les seves posicions «blanques» o «blaves»**; seguidament comenten les consignes dels dos grups ecologistes: quines són, si hi estan d'acord o en desacord i per què.

9. Intervingueu com a moderador del debat. En primer lloc demaneu a un voluntari que esborri de la pissarra les afirmacions purament empàtiques, que no aporten arguments. Després ajudeu-los a fer **tres llistes**: una amb les **afirmacions vertaderes**, una altra amb les **falses** i una tercera amb les **matissables**. Feu que els nois i noies argumentin i justifiquin la veracitat o la falsedat de les afirmacions. Feu-los adonar que tots dos grups defensen aspectes correctes i incorrectes respecte al CO₂. Més que decidir quina és la tendència bona, es tracta d'esbrinar quins són els criteris necessaris per avaluar informacions contradictòries.

10. Demaneu a cada un dels grups que **escriuï una frase que resumeixi el paper del CO₂ a la biosfera i els problemes que pot ocasionar**. Llegiu-les i discutiu tots junts si us semblen correctes. També poden afegir-hi «consignes» ben fonamentades del seu grup ecologista.

Avaluació

Per estructurar exercicis d'avaluació suggerim que els participants:

- Redactin 5 «consignes» correctes per a un grup ecologista en relació amb el CO₂.
- Expliquin què és l'efecte hivernacle i com actua sobre la vida.
- Enumerïn algunes activitats que s'haurien de controlar per estabilitzar les concentracions dels «gasos d'efecte hivernacle».
- Proposin dues mesures personals i dues mesures col·lectives que siguin efectives per assolir aquest control.

Suggeriment

- Es pot tornar a recordar la fotosíntesi i la respiració de les plantes abans de dur a terme aquesta activitat.
- Aquesta activitat pot suscitar i/o requerir un posterior treball de recerca i informació rigorosa sobre el fenomen dels canvis globals.

Extensions

- Fer un recull de premsa i analitzar els articles sobre temes relacionats amb el canvi climàtic, les emissions de gasos d'hivernacle i l'efecte hivernacle. Com a conclusió podrien fer un dossier i elaborar una «clau per entendre el canvi climàtic» destinada a futurs lectors del dossier.
- Fer una recerca sobre el Protocol de Kyoto. Quins països l'han ratificat? Quins no? Perquè et sembla que donen aquestes diferències?
- Simular un concurs de ràdio o televisió sobre diversos aspectes relacionats amb el CO₂: l'efecte hivernacle; les fonts emissores de gasos hivernacle; els efectes del canvi climàtic; accions locals, regionals i governamentals per frenar el canvi climàtic; dades i comprovacions sobre les emissions de CO₂ a l'hemisferi nord i al sud. Els participants es reparteixen en grups, cada un dels quals prepara 5 preguntes amb les seves respostes sobre un dels 5 aspectes esmentats. El director del joc les revisa i reparteix les preguntes a l'atzar. Guanyarà el grup que encerti més respostes.
- Realitzar un concurs d'idees «Freneu el canvi climàtic»: mesures pràctiques i quotidianes adreçades al centre educatiu, als ciutadans en general i a les institucions.
- Fer una maqueta d'un vehicle de transport del futur. Atès que l'energia utilitzada per al transport és una de les principals fonts emissores de CO₂, quines alternatives de transport futur podem imaginar? Hi ha altres raons per preferir aquestes alternatives?
- Fer una recerca relacionant el CO₂ amb l'esgotament de recursos energètics fòssils.
- Fer una recerca sobre mesures d'adaptació al canvi climàtic en diferents regions o ciutats del món.